

STRESS

– det moderne traume

Mange har mistet glæden ved arbejdet, og resignation og mangel på arbejdsglæde breder sig til andre områder af tilværelsen.

Nadja Prætorius har skrevet en bog, der forklarer hvorfor.

Til mine studier af menneskesyn og selvmordsproblematik har jeg fået sendt en vigtig og udfordrende bog fra Dansk psykologisk Forlag, nemlig psykolog Nadja Prætorius' "Stress – det moderne traume". Efter at have læst flere artikler af og interview med Prætorius har jeg ventet på denne bog. Den er en logisk opfølgning af hendes arbejde og studier. Nu som før er hendes analyser og vurderinger bevidstgørende og opsigtsvækkende.

Prætorius udfordrer arbejds- og samfundslivet på et stærkt fagligt og etisk grundlag. Som psykolog og kliniker og med speciale inden for stress- og traumebehandling er hun særdeles kompetent, både teoretisk og gennem sin kliniske erfaring. Og bogen vil være udfordrende for mange – ikke mindst fagforeningsfolk, arbejdstagere, ledere og politikere (men også forældre til skolebørn). Den berører altså flere faglige felter.

Prætorius analyserer grundbetin- gelserne og grundideologien for pro- duktionsformerne og opererer på flere niveauer i sin analyse – samfundsnive- au, organisationsniveau, instituti- ons-, gruppe- og individniveau. Hun præsenterer sider ved den generelle sociale og samfundsmæssige udvik- ling i et globalt og et nationalt per- spektiv, og hun finder frem til klart urovækkende tendenser og arbejds-

forhold, som skaber lidelse og frem- medgørelse for den enkelte.

Sundhedsfarligt

Arbejdsrelateret traumatisering er bogens hovedtema; det er overbelastning, som opstår i en virksomhed præget af effektivisering, knaldhårde mål- sætninger, evalueringspres osv. Prætorius skriver, at hun i det daglige arbejde konfronteres med, at et stigende antal "helt almindelige, sunde og vel- fungerende mennesker fra alle sam- fundslag og aldersgrupper er brudt sammen, sygeliggjorte fysisk og psy- kisk af fremmedgørelse og stress." (s. 203).

Det vigtigste redskab i helingspro- cessen er at huske sig selv som menne- ske, skriver hun. Dette åbner for en re- habiliteringsproces, hvor "personen i takt med, at de pinagtige belastnings- symptomer gradvist klinger af, ople- ver en følelse af at komme hjem til sig selv og at kunne huske sig selv." (s. 203)

Men ikke alle kommer tilbage til ar- bejdslivet; flere er så ødelagt, at de ikke orker det. Således retter Prætori- us kritikken både mod lidelsespro- duktionen og fremmedgørelsen, som sker på de forskellige virksomheds- arenaer. Særligt kritisk er hun over for den moderne managementideologi. Fremmedgørelsen er sat i system og

med metodisk og teoretisk legitimitet ikke mindst gennem den nye ledelses- ideologi og de nye produktionskrav.

Den kendte norske arbejdspsykolog S. Kile talte i sin tid om sundhedsfarli- ge ledere. Prætorius tager en sund- hedsfarlig praksis og lidelsesideologi op, knyttet til nye ledelsesformer og ledertyper inden for de markedslibe- ralistiske grundprincipper.

Et kapitel er også viet til det, hun kalder 'Management som mobning'. Blikket rettes da mod destruktiv ledel- se og systemmobning, og hun opreg- ner 20 karakteristiske former for mob- beteknikker.

Prætorius bestemmer den arbejds- relaterede destruktive ledelse og sy- stemmobning som systembåret dys- funktionalitet. Den forgifter arbejds- miljøet og den enkelte medarbejder. Den enkelte medarbejder disciplinerer også sig selv strengt under disse krav- strukturer. For Prætorius er der tale om konkrete krænkelse sat i system.

En øjenåbner

Der er i de seneste år sket en markant ændring i medarbejderes og lederes holdning til deres arbejde. Mange har mistet glæden ved det. Resignation og mangel på arbejdsglæde breder sig til andre områder af tilværelsen.

Prætorius eksemplificerer lidelsen og problemerne gennem konkrete

Bogdata:

Nadja U. Prætorius:
"Stress – det moderne traume".
Dansk psykologisk Forlag, 2007.
238 sider. 248 kr.

anonymiserede fortællinger om klienter, som hun henter fra sit terapeutiske virke. På individniveau trækkes både de sociologiske, psykologiske og kropslige faktorer ind for, hvordan man skal forstå den lidelse, som hver enkelt kæmper med. Den enkelte arbejdstager er under stærkt pres. Samfundets og virksomhedens definerede kompetencebehov må følges op.

Den enkelte er trængt både direkte og indirekte, men følger også disciplineret op på kravstrukturens ideologiske grundlag. Det er en reel ydrestyring af det enkelte menneskes personlige motivation, samtidig med at det understreges, at den enkelte har ansvar for og frihed til at forme sin egen udvikling og læring. Men det må relateres til og ligge inden for de bestemte kompetencekrav, som stilles. Et overvågnings- og kontrolsystem er omsat i praksis. En endimensional fokusering på visse aspekter af vores kapacitet og muligheder for livsudfoldelse.

Man må "følge med i konkurrencen". Basis er visse definerede succes-kriterier. Markedsideologien er indiskutabel, det samme er den nye ledelsesideologi. Der stilles ikke spørgsmål

til den – den er given: I en tid, hvor markedsideologien er blevet en fetich og styringsprincipperne følges knaldhårdt op, er Prætorius' præsentation og drøftelse af konsekvenserne en livskvalitativ, faglig og etisk øjenåbner.

Prætorius præsenterer en ny diagnosekategori, *arbejdsrelateret traumatisering*, som deles ind i tre hovedgrupper: Arbejdsrelateret stress; arbejdsrelateret traumatisk stress-syndrom; arbejdsrelateret ydrestyret dehumanisering. Centrale begreber er desuden traumatisk stress, samfundsdiagnostik som dehumanisering og fremmedgørelse. I fokus er både stresstraumets fysiologiske, psykologiske og sociologiske forklaringsformer, men de hænger sammen.

Gennem en konsistent logik henvises der til forskellige lidelsesformer og fire grader af stressbelastninger. Den første er overbebyrdelse med arbejde. Den andre er stressbelastning som en del af fremmedgørelsen. Den tredje stressbelastning hænger sammen med, at arbejdskravene retter sig mere og mere mod den ansattes identitet. En fjerde er knyttet til resignationen.

Det etiske dilemma

Bogen er et must. Den må læses og diskuteres – ikke mindst af ledere og andre aktører i organisationerne og på arbejdspladserne. Den er vigtig, fordi den afdækker lidelsen, som skabes dagligt i arbejdsudøvelsen – en virksomhed, der afspejler produktionsformer og ledelsesideologier, som på en

ukritisk måde har vundet fæste så vel i det private som det offentlige.

I en tid, hvor psykologer kan siges at være delt i to grupper, nemlig dem, der er konsulenter, og hvis opgave det er at skabe et effektivt lederskab og en smidig organisering, og dem, der behandler dem, der slides op i virksomheden, er Prætorius' studie fagetisk udfordrende. Hos en række konsulenter og psykologer bør Prætorius' bog give anledning til grundige refleksioner over mange psykologers åbenbare etiske dilemma.

Ikke alle spørgsmål besvares, heller ikke faglige. Andre vil sikkert have det på samme måde. Men Prætorius' arbejde er yderst tillidsvækkende og udfordrende, og bogens tema og indhold åbner for nødvendige og omfattende diskurser om menneskesyn, praksis, ledelsesideologi og markedsøkonomiske principper, som ikke hører hjemme i en boganmeldelse.

Bogens titel kunne jeg have ønsket mig anderledes: Den er for neutral og ligner for mange andre faglige arbejder om stress. I visse passager er der nogle gentagelser, uden at de dog er generende.

Til sidst: Det er stærke advarsler og konstateringer, som Prætorius markerer med dette arbejde. Advarslen kan blandt andet udtrykkes ved et citat relateret til de stresspatienter, hun behandler: "På forbløffende kort tid er psykofysiske tilstande, der hidtil har været forbeholdt ofre for overgreb, krig, tortur eller naturkatastrofer, ved at udvikle sig til en folkesygdom." (s. 44)

Yngve Hammerlin